

Suhrob BO'RONOV,

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti dotsenti,

siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

E-mail: suhrobburanov@gmail.com

Tel: +99891 465 22 73

Xalqaro Islom Akademiyasi dotsenti, s.f.n Sh.Akmalov taqrizi asosida

USA AND THE TALIBAN: NEGOTIATIONS, STRATEGY AND TACTICS

Annotation

This article analyzes the negotiations between the US and the Taliban, Washington's Afghanistan policy, strategy and tactics after 2021, and the retrospective and prospective approaches of the "cooperation" with the Taliban in this regard.

Keywords. Taliban, Haqqani network, Blackwater, Al-Qaeda, ISIS, Zalmay Khalilzad, SIGAR, Central Asia, CIA, Wagner,

США И ТАЛИБАН: ПЕРЕГОВОРЫ, СТРАТЕГИЯ И ТАКТИКА

Аннотация

В данной статье анализируются переговоры между США и Талибаном, политика, стратегия и тактика Вашингтона в Афганистане после 2021 года, а также ретроспективные и перспективные подходы «сотрудничества» с Талибаном в этом отношении.

Ключевые слова. Талибан, Сеть Хаккани, Блэкуотер, Аль-Каида, ИГИЛ, Залмай Халилзад, SIGAR, Центральная Азия, ЦРУ, Вагнер,

AQSH VA TOLIBON: MUZOKARALAR, STRATEGIYA VA TAKTIKA

Annotatsiya

Ushbu maqolada AQSH va "Tolibon" o'rtasida o'tkazilgan muzokaralar, Vashingtonning 2021 yildan keyingi Afg'oniston siyosati, strategiyasi va taktikasi, bu borada "Tolibon" bilan yo'lga qo'yilgan "hamkorlik"ning retrospektiv va perspektiv yondashuvlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar. Tolibon, Haqqoniy tarmog'i, Blackwater, Al-Qoida, ISHID, Zalmay Xalilzod, SIGAR, Markaziy Osiyo, MRB, "Wagner",

Kirish. 2001 yildan 2021 yilgacha Amerika Qo'shma Shtatlarining Afg'onistondagi asosiy manfaati Yevrosiyosiy makonida o'z geosiyosiy ta'sirini saqlab turish va shu orqali Rossiya, Xitoy, Eron singari geosiyosiy raqobatchilar ta'sirini jilovlab turishdan iborat ekanligi namoyon bo'ldi. Bundan tashqari, Vashington mazkur davr davomida Kaspiy dengizi va Markaziy Osiyo mintaqasidan Afg'oniston orqali o'tadigan Hind okeanigacha bo'lgan geosiyosiy makonda neft va gaz quvurlari, transport kommunikatsiyalari ustidan boshqaruvni to'la o'z nazoratiga olishga intilib kelgan edi. AQSh qo'shinlarining Afg'oniston hududini 2021 yil avgustda tark etishi, natijada "Tolibon" harakatining (TH) Kobul hokimiyatini qayta egallashi, shuningdek, 2022 yilda Rossiya-Ukraina urushining boshlanishi Afg'oniston muammosini jahon siyosati e'tiboridan biroz chetda qoldirdi. Biroq, mojaro o'z keskinligi va dolzarbligini aslo yo'qotgani yo'q.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili. THning harbiy-siyosiy kuch sifatida maydonga chiqishida tashqi omillarning, ayniqsa AQSh va Pokiston maxsus xizmatlarining o'rni katta. Siyosiy fanlar doktori, professor A.Haydarovning bu haqidagi fikrlari diqqatga sazovor: "Tolibonning qat'iyiligi faqat ichki omillar bilan izohlanmaydi. Biz THni ularning mafkuraviy ittifoqchilari – Pokistonning turli radikal islomiy partiyalari tomonidan bo'lgan tashqi qo'llab-quvvatlash orqali ko'rib chiqishimiz kerak. Ular Afg'oniston hududida "Tolibon" va Al-Qoidaning qolgan qismlariga juda katta ruhiy, siyosiy, ehtimol, boshqa yordamlarni ko'rsatishgan"[1]. Mahalliy afg'onshunos ekspert Sh.Akmalov THning kelib chiqishiga katta "hissa" qo'shgan tashki omilning o'rni xususida quyidagi ma'lumotni iqtibos sifatida keltirib o'tadi: "Tolibonning harbiy-siyosiy kuch sifatida namoyon bo'lishiga Pokiston, AQSh maxsus xizmatlarining aralashuvi orqali (GFR mudofaa vazirligining parlamentdagi vakili Andreas fon Byulovning 2002 yil 13 yanvarda "Tagesspiegel" nemis zabon gazetasiga bergan intervyusida ta'kidlashicha, "Tolibon" harakati Amerika Markaziy razvedka boshqarmasining yordamida tuzilgan) faol va bevosita hissa qo'shgan"[2].

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada tarixiylik, tizimli-mantiqiy, kontent va qiyosiy usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar. AQShning "Tolibon" harakati bilan aloqalari, strategik va taktik rejaları haqida chuqur ilmiy mulohazalar bildirish masalani retrospektiv va perspektiv yondashuvlar asosida tahlil qilishni taqozo etadi. AQSh prezidentining sobiq milliy xavfsizlik masalalari bo'yicha maslahatchisi Z.Bzejniskiyning fransuz jurnali "Le Nouvel Observateur" bilan intervyusida tan olgan haqiqatlarida ham aynan buning tasdig'ini ko'rish mumkin:

"Le Nouvel Observateur: Sovetlar o'z bosqinini Qo'shma Shtatlarning maxfiy aralashuviga qarshi kurashish uchun amalga oshirganini ta'kidlab, o'zlarini oqlaganida bu haqiqat bo'lsa ham ularga hech kim ishonmagan edi. Bugun bu narsalardan afsuslanmaysizmi?"

Zbigneu Bzejniskiy: Nimadan afsuslanishim mumkin? Maxfiy amaliyot ajoyib g'oya bo'lgan edi. Uning amalga oshishi natijasida ruslar afg'on tuzog'iga tushishdi va siz bundan afsuslanishimni istaysizmi? Sovetlar Afg'oniston chegarasini kesib o'tishganida men prezident Karterga shunday yozdim: "Bizda endi SSSRga o'zimizga tegishli bo'lgan Vetnam urushini taqdim etish imkoniyati mavjud".

"Le Nouvel Observateur: Siz, shuningdek, islom fundamentalizmini rag'batlantirganingizga, bo'lajak terrorchilarga qurol va maslahat berganingizga ham afsuslanmaysizmi?"

Zbigneu Bzejniskiy: Jahon tarixi nuqtai nazaridan nima muhimroq? "Toliblar" yoki sovet imperiyasining inqirozi? Bir qancha islom mutaassiblarimi yoki Markaziy Yevropaning ozod etilishi va sovuq urushning tugashimi?"[3].

Ma'lumki, AQSh 2018 yildan 2020 yilgacha "Tolibon" harakati bilan muzokaralar olib borishda eng faol aktorga aylandi. Afg'oniston va uning atrofidagi geosiyosiy voqealıklar D.Tramp rahbarligidagi AQSh ma'muriyati va "Tolibon" harakati o'rtasidagi muzokaralar formatining Vashington manfaatlariga mos tushishiga olib keldi va buning bir qator sabablari mavjud:

Birinchiidan, bir qancha muddat davomida Markaziy Osiyo va Afg'onistonni Vashington manfaatlariga asoslangan xavfsizlik xalqasi orqali birlashtirish strategiyasining muvaffaqiyatsiz yakunlanganligi. Natija esa D.Tramp ma'muriyati oldiga Qo'shma Shtatlarning afg'on siyosatini qayta ko'rib chiqishni taqozo etdi. Shunday holatda, AQShning Afg'onistonda harbiy

omilni qaytadan kuchaytirishga urinishi, shubhasiz, Markaziy Osiyo bilan ham munosabatlarni keskinlashtirib qo'yishi mumkin edi. 2020 yil fevral oyi boshlarida AQSh Davlat departamenti tomonidan qabul qilingan Markaziy Osiyo strategiyasi [4] ayni shu jihatlarni ko'zda tutadi. Shu sababdan, AQSh Afg'oniston va uning atrofidagi geosiyosiy manfaatlari shaklini mintaqa tomonlari qiziqishiga sabab bo'ladigan siyosiy muzokaralar jarayonini rag'batlantirish omiliga qaratdi. Bunday omilni Afg'oniston ichki siyosiy jarayonlarida real muxolif kuchga aylangan "Tolibon" harakati bilan muzokaralar o'tkazish orqali amalga oshirish mumkin edi;

Ikkinchidan, "Tolibon" harakatining moliyaviy-harbiy ta'minot ko'makchilari doirasi kengayib, Washingtonning Afg'onistondagi manfaatlariga daxl qiluvchi turli ko'rinish va shakllarda o'zgarib borganligi;

Uchinchidan, Amerika hukmron doiralarida "Tolibon" harakati bilan muzokaralar o'tkazishning boshqa zaruriy sabablari ham mavjud. Siyosiy tahlilchi, ekspert R.Mahmudov D.Trampni "toliblar" bilan muzokaralar jarayonini qayta tiklash haqidagi qarorini ikki muhim omil, ya'ni strategik va taktik sabablar bilan baholaydi: "Strategik jihatdan "toliblar" bilan kelishuv AQSh uchun juda zarur, negaki Amerika jamiyati mamlakat tarixida eng uzoq davom etayotgan urushdan charchadi va yakuni ko'rinmayotgan turli harbiy amaliyotlarga katta moliyaviy resurslar sarflashni istamaydi. Taktik jihatdan esa, 2020 yildagi yangi prezidentlik saylovlari arafasida tashqi siyosiy arenada ijobiy yangiliklar bo'lishi o'sha paytdagi Amerika prezidenti (D.Tramp) uchun juda zarur edi"[5]. Turli baholashlarga ko'ra, uzoq yillik urush davomida Qo'shma Shtatlarning 2,400 dan ortiq harbiylari halok bo'lgan, 20,000 dan ortig'i jarohatlangan. Washington urushga 2 trillion dollarga yaqin mablag' sarflagan[6]. Amerika universitetining Xalqaro xizmatlar maktabi fakul'teti tadqiqotchisi Xayde Shurter (Heide Schurter) tadqiqot dissertatsiyasida AQSh siyosatining Afg'onistondagi muvaffaqiyatsizligi sababi o'z vaqtida afg'onlarning o'zlariga boshqaruvni topshirish imkoniyati berilmagani hamda harbiy harajatlari, moliyaviy resurslarning ayni shu maqsadga safarbar etilmaganidir[7], deb xulosa qiladi. 2019 yil so'nggida "Washington Post" nashri tomonidan chop etilgan Afg'onistondagi urush haqiqatlariga oid maxfiy hujjatlarda ham AQSh generellaridan tortib diplomatlarigacha Afg'oniston urushiga tanqidiy munosabatda bo'lganligiga oid intervyular[8] jamlangan. Shunday sharoitda, D.Tramp boshchiligidagi AQSh rahbariyati Afg'onistondagi urush harajatlari va harbiy omilni kamaytirish vazifasini dolzarb masala sifatida belgiladi. Bizningcha, AQShning Afg'onistondan "chiqib ketishi"ga boshqa asosiy sabab geosiyosiy omil bilan bog'liq bo'lib, buni Rossiyaning Ukrainada urush qilishga tayyorgarlik ko'rish jarayonlari bilan izohlash, o'rinli bo'ladi. O'z navbatida, "Tolibon" harakatining AQSh bilan muzokaralar o'tkazish zarurati (majburiyati) ham diqqatga sazovor:

Birinchidan, xorijiy harbiy kuchlarni Afg'onistondan to'liq olib chiqilishiga erishish va shu yo'l bilan Afg'onistonda o'z hokimiyatini o'rnatish ushbu harakatning asosiy maqsadi hisoblanar edi. Harakat rahbarlari bunday maqsadni amalga oshirishda Afg'onistonda eng ko'p sonli xorijiy qo'shinlarga ega bo'lgan AQSh bilan muzokaralar o'tkazish to'g'ri yo'l ekanini juda yaxshi anglashar edi;

Ikkinchidan, "Tolibon" vakillari Afg'onistonda uzoq yillar davomida katta harbiy va moliyaviy resurslarni urush olib borishga safarbar etdi. Bunday resurslarni asosan tashqaridan kelishi va muntazam harbiy harakatlarni afg'on jamiyati tomonidan to'la qo'llab-quvvatlanmasligi natijasida aholi ko'z o'ngida tinchlik muzokaralari olib borish lozim edi. Xalqaro inqiroz guruhining Afg'oniston bo'yicha mutaxassisi Burxon Usmonning ta'kidlashicha, "Tolibon" harakatining muzokaralarga moyilligi ularning jang maydonida to'liq g'alabala qozona olmasligi dalili bilan izohlanadi"[9]. Shu asnda, ushbu harakatning nazdida AQSh bilan muzokaralarga kirishish "qo'g'irchoq Afg'oniston hukumati" mavqeini tushirib, mamlakat ichida "Tolibon" harakatining ijtimoiy-siyosiy nufuzini mustahkamlagan bo'lardi;

Uchinchidan, AQSh-"Tolibon" muzokaralari formati Afg'oniston geosiyosiy tendentsiyasida muhim rolga ega bo'lgan davlatlarni ham "Tolibon" bilan tegishli aloqalar o'rnatishiga olib kelardi. Tabiiyki, bu "Tolibon" harakatining mintaqaviy nufuzini oshirish imkonini bilan birga, istiqbolda mintaqa davlatlari va jahon hamjamiyati tomonidan ushbu harakatni rasmiy ravishda tan olish uchun imkoniyatlar hozirlagan bo'lar edi. O'z vaqtida terrorchi va harbiy jinoyatchi sifatida tanilgan, "Tolibon" harakatining "Haqqoniy tarmog'i" rahbari Sirojiddin Haqqoniy tomonidan "New York Times" nashrida "Biz, "Tolibon" nima istaymiz?" sarlavhasi ostida maqola chop etilishi ayni shunday maqsadlarni ko'zda tutadi. Unda keltirilgan quyidagi fikrlar alohida e'tiborga molikdir: "Biz xalqaro sheriklarimiz bilan uzoq muddatli tinchlik va qayta tiklanish bo'yicha o'zaro manfaatlar asosida ishlashga tayyormiz. Biz barcha davlatlar bilan do'stona aloqalarni saqlab qolish muhim ekanligini tan olgan holda, ularning xavotirlarini jiddiy qabul qilamiz. Yangi Afg'oniston xalqaro hamjamiyatning mas'uliyatli a'zosi ga aylanadi"[10];

To'rtinchidan, "Tolibon" harakatini o'z siyosiy maqsadini ro'yobga chiqarishning muhim vositalaridan biri sifatida tanlagan davlatlar yoki ularni bilvosita qo'llab turgan ayrim kuchlar ushbu harakatni muzokaralarga jalb etish orqali Afg'oniston siyosatida o'z ta'sir kuchini namoyon etgan bo'lar edi.

AQSh rahbariyati yuqorida qayd etilgan omillar va belgilangan strategik hamda taktik vazifalar ijrosini ta'minlash maqsadida kelib chiqishi afg'on bo'lgan diplomat Zalmay Xalilzodni AQSh Prezidentining Afg'oniston bo'yicha maxsus vakili sifatida tayinladi[11]. Zalmay Xalilzod va "Tolibon" harakatining Qatardagi siyosiy mahkamasi rahbariyati o'rtasida olib borilgan ko'p raundlik muzokaralar natijasida 2020 yilning 29 fevral sanasida Qatar poytaxti Doha shahrida "Amerika Qo'shma Shtatlari va "Tolibon" o'rtasida Bitim[12] imzolandi. Bizningcha, AQSh va "Tolibon" "kelishuvi"ni Afg'onistonda tinchlikni ta'minlashga qaratilgan qadam, deb hisoblab bo'lmaydi va bunga quyidagi shubhali masalalarga javob izlash va ularga oydinlik kiritish zaruriyati mavjud:

-ikki tomon muzokaralari yopik eshiklar ortida o'tkazilgani, uning "jentelmencha kelishuv" yoxud yozma shartlari borasidagi bo'limlari hali hanuz pinhon tutilishi diqqat-e'tiborni tortadi. "Kelishuv" ko'proq Qo'shma Shtatlarning strategik manfaatlariga xizmat qilishini ko'rsatmoqda. Xususan, Afg'onistonning bir qator ekspertlari ushbu bitimni Qo'shma Shtatlarning Afg'onistondagi o'z manfaatlarini turli shakllarda aks ettirishga urinishidir, deb baholamoqda. "Ormon-e milli" gazetasida nashr etilgan maqolada Amerika va "Tolibon" vakillari o'rtasidagi muzokaralar jarayoni tafsilotlari Afg'oniston xalqi va hattoki, hukumatdan sir tutilgani, parda ortida yuz berayotgan o'yinlar o'z o'rmini afg'onlararo muzokaralarga bo'shatishi zarurligi haqida so'z boradi [13]. Bundan tashqari, "Ufuqnews" axborot saytida keltirilgan maqolada Afg'onistonning bo'lajak taqdiri AQSh va "Tolibon" harakati soyasida qolmasligi lozimligi ta'kidlanadi[14].

-taxminlarga ko'ra, AQSh Afg'onistonda o'z harbiy ta'sirini razvedka xizmati xodimlari, instruktorlar, xususiy harbiy kompaniyalar yoki muhim strategik savdo ob'ektlarini qo'riqchilari sifatida saqlab qoladi [15]. NBC telekanalida e'lon qilingan xabarda D.Tramp Afg'onistondagi Amerika askarlarini "Blackwater" xususiy harbiy kompaniyasiga almashtirish variantlarini ko'rib chiqayotgani ma'lum qilinadi. Xabarda prezidentga ushbu taklifni kompaniya asoschisi Erik Prins bildirgani qayd etilgan [16]. "Afghanistan Times" gazetasida chop etilgan xabar esa Afg'onistonda turli tanqidiy bahs va munozaralarga sabab bo'ldi. Xabarga ko'ra, E.Prins Qo'shma Shtatlar 29 fevral bitimidan keyin "Tolibon" harakati bilan hamkorlik qilishni mo'ljallagan.

Prinsning ta'kidlashicha, bunda "Tolibon" Afg'onistonda "DOISH" va boshqa terrorchi guruhlariga qarshi kurashish uchun javobgar bo'ladi [17]. "Tolibon" rasmiylaridan birining "Al Jazeera" axborot kanaliga bergan ma'lumotiga ko'ra, 300,000 dan ortiq yengil qurollar, 26,000 dan ortiq og'ir qurollar va 61,000 ta Amerika harbiy texnikalari "Tolibon" qo'l ostida qolgan [18]. AQShning Milliy xavfsizlik masalalari bo'yicha maslahatchi eksperti Jeyk Sollivanning aytishicha, hozirda ushbu harbiy qurollar, texnikalar va boshqa vositalar haqidagi aniq ma'lumotlar maxfiy xususiyatga ega, lekin ular endi "Tolibon" kuchlari nazorati ostiga o'tgan [19]. AQSh harbiy-dengiz kuchlarining sobiq harbiylaridan biri, kongresmen Jim Banksning tasdiqlashiga ko'ra, "Tolibon" 85 mlrd dollarga baholanadigan AQSh qurollariga ega. U bu qurollarning miqdorini 75,000 harbiy avtomobil, 200 ta samolyot va vertolyotlar, 600,000 ta kichik va yengil qurollar bilan izohlaydi [20]. Bizning fikrimizcha, AQShning amaldagi prezidenti J. Bayden ham ushbu siyosatni davom ettirmoqda. "Tolibon" kuchlarining Kobul hokimiyatini qiyinchiliklarsiz qayta qo'lga kiritishi AQSh strategiyasining taktik jihatlarini o'zida namoyon etadi. Ushbu masalada Afg'onistonning sobiq hukumati mulozimlari qiziqarli va e'tiborli fikrlarni bildirmoqda. Jumladan, Afg'oniston Milliy xavfsizlik boshqarmasining sobiq rahbari Rahmatilla Nabil "Tolibon"ni "Amerikaning mintaqadagi "Vagner" guruhi"ga [21], qiyoslagan. Afg'onistonning sobiq vitse prezidenti Amrullo Solih esa o'z intervyularidan birida "Tolibon" Afg'onistonda 900 ta NNT yaratgani va MRB "Tolibon" vakillariga har haftada shu NNTlar orqali 80 mln dollar mablag' o'tkazib turishi, hozirgacha bu raqam 5 mlrd dollardan oshganini ta'kidlar ekan, "Tolibon" bu "AQShning maxfiy vassalidir" [22], deb ma'lum qiladi. Afg'onistonni qayta tiklash bo'yicha maxsus bosh inspektor Jon Sopkoning Washington NNTlar orqali "Tolibon"ga "yordam" bergani xususidagi AQSh Kongressi Vakillar palatasining Tashqi ishlar qo'mitasida qilgan hisoboti ham Amrullo Solihning fikrlarini ma'lum ma'noda tasdiqlaydi. Jon Sopkoning ta'kidlashicha, 2021 yildan keyin ham AQSh Afg'onistondagi eng katta donor davlat bo'lib, ikki yil davomida Washington tomonidan Afg'onistonga 11,11 mlrd dollar ko'mak ko'rsatilgan. Shulardan 3,5 mlrd dollari Afg'on Fondiga o'tkazib berilgan [23].

Xulosa va takliflar. Bugungi kunda Qo'shma Shtatlarning Afg'oniston strategiyasi butun Yevroosiyo geosiyosatining asosiy tarkibiy qismi sanaladi. Yuqorida qayd etilgan fikr-mulohazalar, ma'lumot-dalillar va ayrim hisobotlar bugungi kunda AQShning Afg'oniston va uning atrofidagi maqsadlari "Tolibon" vositasi orqali amalga oshirilayotganidan darak beradi. Bu esa Amerikaning Afg'onistondagi strategiyasi emas, aksincha taktikasi o'zgarganini anglatadi.

ADABIYOTLAR

1. Khaydarov A. Role of ethno-religious factor in stabilization of internal political situation in Afghanistan and its impact on Central Asia. // K Santhanam, Ramakant Dwivedi. India and Central Asia. Advancing common interest. –New Delhi, 2004. – P. 291.
2. Акмалов Ш. "Толибон" ҳаракатининг Афғонистондаги сиёсий жараёнлардаги роли. // Хорижий Шарқ мамлакатлари тарихий жараёнлари ва уларни ўрганишнинг долзарб муаммолари. Вазирлик миқёсидаги илмий-амалий конференция материаллари тўплами (Тошкент, 22.05. 2017 й. № 10). – Т.: ТДШИ, 2017. – Б. 93.
3. Қаранг: Маначинский А.Я. Афганистан среди гор и войн (исследования 2009 года). – М.: Издатель Воробьев А.В., 2015. – С.40-41.
4. United States Strategy for Central Asia 2019-2025: Advancing Sovereignty and Economic Prosperity // United States Department of State, February 5, 2020. <https://www.state.gov/united-states-strategy-for-central-asia-2019-2025-advancing-sovereignty-and-economic-prosperity/>
5. Махмудов Р. Зачем Трамп перезагружает переговоры с "Талибаном"? // Клуб «Валдай», 10.12.2019. <https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/zachem-trump-perezagruzhaet-peregovory-s-talibanom/>
6. Richard N. Haass. How Not to Leave Afghanistan // Project Syndicate, March 3, 2020. <https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-us-taliban-agreement-poor-prospects-by-richard-n-haass-2020-03>
7. Schurter H. The failures of U.S. policy in Afghanistan and the lessons learned. In partial fulfillment of the Requirements for the degree of Master of Arts in International Peace and Conflict Resolution. Washington, 2013. – P. 105-106.
8. Whitlock C. At War With The Truth. The Afghanistan Papers: A secret history of the war // Washington Post, December 9, 2019. <https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/afghanistan-war-confidential-documents/>
9. Мануков С. Мирные переговоры в Афганистане: «Не хотим войны, но можем воевать вечно» // EADaily, 2 декабря 2018. <https://eadaily.com/ru/news/2018/12/02/mirnye-peregovory-v-afganistane-ne-hotim-voynyu-no-mozhem-voevat-vechno>
10. Haqqani S. What We, the Taliban, Want // The New York Times, February 20, 2020. <https://www.nytimes.com/2020/02/20/opinion/taliban-afghanistan-war-haqqani.html>
11. Zalmay Khalilzad – Special Representative for Afghanistan Reconciliation // United States Department of State, September 21, 2018. <https://www.state.gov/biographies/zalmay-khalilzad/>
12. "Толибон" сифатида маълум, давлат сифатида Қўшма Штатлар томонидан тан олинмаган Афғонистон Исломи Амирлиги ўртасида Афғонистонда тинчликка эришиш тўғрисида"ги Битим / Agreement for Bringing Peace to Afghanistan // United States Department of State, February 29, 2020. <https://www.state.gov/agreement-for-bringing-peace-to-afghanistan/>
13. بازی های پشت پرده! آرمان ملی، سه شنبه ۲۲ دلو ۱۳۹۸، شماره ۲۵۸، ص. ۲.
14. (Бозиҳои пӯшт-е парда! Ормон-е милли, сешанба 22 далв 1398, шўмора 258. – С.2.)
15. Парда ортидаги ўйинлар! "Армони миллий" газетаси, 2020 йил 11 февраль, 258 сон. – Б.2.
16. خیرگزاری افق، فوریه ۲۹، 2020. // سرنوشت جمهوری، زیر سایه امریکا و امارات <https://ufuqnews.com/archives/141182>
17. Серенко А. Вывод американских войск из Афганистана - предвыборный трюк Трампа // Politrus экспертно-аналитическая сеть, 14.03.2020. <http://www.politrus.com/2020/03/14/afghanistan-usa-9/>; Сотников В., Асафов А. Победоносная война не удалась: выведут ли США войска из Афганистана // RT на русском, 2 марта 2020. <https://russian.rt.com/world/article/723790-ssha-afghanistan-voiska>
18. Lee C., Kube C., Lederman J. Officials worry Trump may back Erik Prince plan to privatize war in Afghanistan // NBC News, August 17, 2018. <https://www.nbcnews.com/news/military/officials-worry-trump-may-back-erik-prince-plan-privatize-war-n901401>
19. US offers Blackwater role to Taliban // Afghanistan Times, April 28, 2020. <http://www.afghanistantimes.af/us-offers-blackwater-role-to-taliban/>

20. "Taliban to create Afghanistan 'grand army' with old regime troops," Al Jazeera, February 22, 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/22/taliban-create-grand-army-afghanistan-old-regime-troops>.
21. Congressional Research Service, "U.S. Military Withdrawal and Taliban Takeover in Afghanistan," R46879. – P.67.
22. Taliban has access to \$85 billion US weapons, Republican congressman warns // Independent TV. <https://www.independent.co.uk/tv/news/taliban-has-access-to-85-billion-us-weapons-v93e11819?amp>
23. نبیل طالبان را گروه واگنر امریکا در منطقه خواند.
24. <https://8am.media/nabil-called-the-taliban-the-wagner-group-of-america-in-the-region/>
25. Амрулла Салех: в Афганистане готовят бойцов для прокси-армии исламистов. Независимая газета, 13.11.2023. https://www.ng.ru/ideas/2023-11-13/8_8875_afganistan.html
26. Testimony of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction. SIGAR, November 14, 2023. – P.8.